

TANQIDIY FIKRLASHNI O'RGATISHDA DEBAT TEXNOLOGIYASINING O'RNI

Saypiyeva Sevinch

ToshDO'TA universiteti

OTAT fakulteti 3-kurs talabasi

saypiyevasevinch10@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishda debat texnologiyasining samarali jihatlari yoritilgan. O'quvchilarda mustaqil fikr yuritish, dalillar orqali isbotlash, qarama-qarshi nuqtai nazarlarni tahlil qilish orqali chuqur anglash hosil qilishda debat texnologiyasining imkoniyatlari ochib beriladi. Bundan tashqari, debat texnologiyasining bosqichlari, metodik asoslari, o'qituvchining roli va o'quvchilarning ishtirok jarayonidagi faolligi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: debat texnologiyasi, tanqidiy fikrlash, metod, metodika, o'quvchi, kompetensiya, fikrlash madaniyati.

Annotation

This article explores the role of debate technology in developing critical thinking skills. It highlights how the ability to reason independently, support ideas with evidence, and analyze opposing viewpoints can be fostered through structured classroom debates. The article discusses stages of implementing debate technology, methodological bases, the teacher's role, and student engagement.

Keywords: debate technology, critical thinking, method, methodology, student, competence, thinking culture.

Tanqidiy fikrlash – zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. XXI asrda yosh avlod faqat bilim emas, balki bilimga tanqidiy yondasha olishi, fikrni mantiqiy tahlil qilish, muammoga yechim topish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur. Bu borada debat texnologiyasi o'quvchilarni faollashtiruvchi, mustaqil fikrlashga undovchi va tanqidiy yondashuvni shakllantiruvchi samarali metod hisoblanadi.

Debat texnologiyasining asosiy maqsadi – o'quvchini og'zaki va yozma nutqda fikrini asoslash, o'z pozitsiyasini himoya qilish, fikrlar xilma-xilligini tan olish, muloqotda madaniy yondashuvga o'rgatishdir. Shuningdek, bu texnologiya:

analitik fikrlashni rivojlantirish;

muammoga turli burchakdan yondashishni o'rgatadi;

tez va aniq fikrlashni shakllantiradi;

o'quvchilarni ijtimoiy faol va fikri qat'iy bo'lishga undaydi.

Debat darslarini tashkil qilishda quyidagi bosqichlar muhim:

1. Mavzuni tanlash – mavzu ijtimoiy, siyosiy, axloqiy yoki fanga oid bo'lishi mumkin. Muhimi, u o'quvchilar uchun dolzarb va bahsli bo'lishi kerak.
2. Pozitsiyalarni taqsimlash – “ijobiy” va “salbiy” guruhlar shakllantiriladi.
3. Tayyorlov bosqichi – o'quvchilar mavzu bo'yicha izlanadi, dalillar to'playdi, nuqtai nazarlarini aniqlaydi.
4. Debat jarayoni – har bir guruh o'z pozitsiyasini dalillar bilan asoslaydi, raqib guruh savollariga javob beradi.
5. Tahlil va xulosa – o'qituvchi debat yakunida muhokama qilinayotgan mavzuni umumlashtiradi, o'quvchilarning fikrlarini baholaydi.

Tanqidiy fikrlashni shakllantirishda o'qituvchining roli muhim rol o'ynaydi. O'qituvchi debat jarayonining moderatori sifatida quyidagilarga e'tibor qaratishi lozim:

o'quvchilarni mustaqil izlanishga yo'naltirish;
ijodiy va dalilga asoslangan fikrlashni rag'batlantirish;
bahsni madaniy muhitda olib borishga o'rgatish;
Har ikki pozitsiyani tahlil qilishga undash.

Debat texnologiyasining samaradorligi ham muhim o'rin tutadi:

Tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, muntazam debatlarda qatnashgan o'quvchilarda:
so'z boyligi kengayadi;
analitik va mantiqiy fikrlash kuchayadi;
muammoga ko'pyo'nalishli yondashuv shakllanadi;
nutq madaniyati, savol-javob qilish ko'nikmalari rivojlantiradi.

Masalan, “Texnologiyalar insoniyatga foyda keltiryaptimi?” kabi mavzulardagi debatlarda o'quvchilar nafaqat mavzuni chuqur o'rganadilar, balki o'z fikrlarini dalillar bilan asoslashni o'rganadilar. Shu bilan birga, bu metod o'quvchilarning tanqidiy fikrlash salohiyatini yanada oshiradi.

Xulosa ôrnida shuni aytamanki, debat texnologiyasi – o'quvchining tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, mantiqiy xulosaga kelish, o'z fikrini dalillar bilan ifodalash va o'zaro hurmatga asoslangan muloqotda qatnashish ko'nikmalarini shakllantiruvchi kuchli vosita hisoblanadi. O'qituvchi ushbu metoddan samarali foydalansa, ta'lim sifati oshadi, o'quvchilarning shaxsiy rivoji ta'minlanadi. Demak, tanqidiy fikrlashni o'rgatishda debat texnologiyasidan foydalanish dolzarb va zamonaviy yondashuvdir.

Tavsiya etiladigan topshiriq

Quyidagi mavzuda debat tashkil eting:

“Sun'iy intellekt inson o'rnini bosadimi?”

Guruhni ijobiy va salbiy pozitsiyalarga ajrating, dalillar asosida bahs olib boring. Har bir o'quvchi o'z fikrini asoslab berishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Yuldasheva D. O'zbek tilini o'qitish metodikasi. – Buxoro: Durdona, 2021. – 418 b.
2. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2020.
3. Kamarova G.M. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2022.
4. Karimov B. Tanqidiy fikrlash asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
6. Qurbonov I. Interfaol metodlar. – Samarqand: Zarafshon, 2022.
7. Ravshanova M. Debat texnologiyasining ta'limdagi o'rni // O'zbek tili va adabiyoti jurnali, 2023, №3.
8. Uralova M. Interfaol metodlar asosida dars o'tish // Ta'lim innovatsiyalari, 2022, №2.
9. Nuraliyeva M. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda debatning roli // Oriental Renaissance, 2024, №1.
10. Rustamov H. Nutq madaniyati. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
11. Islomova F. H. Debat – tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy vosita // Innovatsiyalar jurnali, 2023, №4.
12. Ahmadaliyev S. Debat texnologiyasi: nazariya va amaliyot. – Namangan: Talim, 2021.
13. Obidova D. Tanqidiy fikrni rivojlantirishning metodik asoslari. – Toshkent, 2020.
14. Shodiyev A. Fikr bildirish va isbotlash madaniyati. – Buxoro, 2023.
15. Bozorov R. O'quvchilarni faollashtirishda debatlar. – Andijon, 2022.
16. Xusanboyeva G. Debat texnologiyasi orqali kompetensiyalarni rivojlantirish // Zamonaviy ta'lim, 2023, №2.

References:

1. Yuldasheva D. O'zbek tilini o'qitish metodikasi. – Buxoro: Durdona, 2021. – 418 b.
2. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2020.
3. Kamarova G.M. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2022.
4. Karimov B. Tanqidiy fikrlash asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
5. Qurbonov I. Interfaol metodlar. – Samarqand: Zarafshon, 2022.
6. Ravshanova M. Debat texnologiyasining ta'limdagi o'rni // O'zbek tili va adabiyoti jurnali, 2023, №3.
7. Uralova M. Interfaol metodlar asosida dars o'tish // Ta'lim innovatsiyalari, 2022, №2.
8. Nuraliyeva M. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda debatning roli // Oriental Renaissance, 2024, №1.
9. Rustamov H. Nutq madaniyati. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.

10. Islomova F. H. Debat – tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda zamonaviy vosita // Innovatsiyalar jurnali, 2023, №4.
11. Ahmadaliyev S. Debat texnologiyasi: nazariya va amaliyot. – Namangan: Talim, 2021.
12. Obidova D. Tanqidiy fikrni rivojlantirishning metodik asoslari. – Toshkent, 2020.
13. Shodiyev A. Fikr bildirish va isbotlash madaniyati. – Buxoro, 2023.
14. Bozorov R. O‘quvchilarni faollashtirishda debatlar. – Andijon, 2022.
15. Xusanboyeva G. Debat texnologiyasi orqali kompetensiyalarni rivojlantirish // Zamonaviy ta’lim, 2023, №2.